

The comparative study of dystopia in six Iranian and foreign stories

(Kajzadegi, Khodayane shahri va ashbahe parse zanande, Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha, 1984, The Handmaid's Tale and Mortelle)

Alieh Youseffam^۱

PhD, Assistant Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Human Sciences, Islamic Azad University, Central Tehran Branch

Fatemeh Sabzehparvar,^۲

Master's degree in Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University

Date received: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵ Date accepted: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

Abstract

Dystopia is an unpleasant imaginary world where all human ideals have turned into anti-ideals. The depiction of this world filled with corruption in fictional literature has manifested in the form of novels and short stories within the science fiction genre. It is an imagined reality that contains elements of truth, aiming to protest and warn against existing conditions. In this article, using a descriptive-analytical research method, the dystopian characteristics of "fear,

^۱dalieyf@gmail.com

^۲fatemeh_sabzehparvar@yahoo.com

loss of identity, deprivation of freedom and choice, denial of individuality, and lies and deception" are compared between three Iranian books "kaj zadegi", "khodayane shahri va ashbahe parse zanande" and "jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha" and three foreign books: "1984," "The Handmaid's Tale," and "Mortelle" The similarities and differences between the narratives are then examined. The good Spatialization and characterization in the foreign books engage readers, making the fictional worlds they describe highly believable. Readers find meaningful connections between the events of the stories and their contemporary realities; they fear the prospect of encountering similar situations, thus fulfilling the dystopian narrative's purpose. In contrast, the dystopian elements in Iranian works, due to a lack of detail, description, and weaker world-building and character development, come across as more abstract and ambiguous. Readers perceive them as distant from real life and struggle to establish connections between the fictional world and their own societal experiences. As a result, they do not empathize deeply with the characters and may fail to grasp the warnings embedded in the stories.

Keywords

Dystopia, Kaj zadegi, Khodayane shahri va ashbahe parse zanande, Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha, 1984, The Handmaid's Tale, Mortelle

Throughout history, many groups have attempted to create a perfect and ideal world on Earth. Scientific advancements and politicians' promises have fueled hopes for realizing this utopian dream; however, the results of these promises and efforts have led to numerous experiences of war and poverty. The dream of a utopia turned into a nightmare in reality, prompting artists to create the opposite concept, known as dystopia. Dystopia refers to a place of suffering and misfortune. It portrays a world filled with unpleasant imagery, showcasing the grim consequences of social, political, and technological systems (Heydariyanshahri, 90:2012). Dystopian literature emerged in the twentieth century, with authors writing dystopian stories in protest against the conditions and events of their time. Notable examples of dystopian works include George Orwell's "1984," Margaret Atwood's "The Handmaid's Tale," and Christopher Frank's "Mortelle."

This research employs a descriptive-analytical methodology, first examining the characteristics of dystopia in three Persian books: "Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha" by Majid Teimouri, "Kajzadegi" by Zoha Kazemi, and "

Khodayane shahri va ashbahe parse zanande " by Mohammad Zarei, demonstrating that these narratives fall into the category of dystopian literature. Subsequently, the differences between these books and their foreign counterparts are discussed.

Dystopian Stories

The main subject of dystopian stories revolves around society, emphasizing the meaninglessness, futility, and aimlessness of the world and human existence. The author does not merely describe this futility but embeds it within the narrative. Typically, a dominant power exists that oversees all aspects of human life. This power could be a government, ideology, or prevailing technology that eradicates all freedoms and transforms life into an utter catastrophe.

Characteristics of Dystopian Stories

Dystopian narratives feature elements such as sterilization, censorship, fear, loss of identity, denial of individuality, collectivism, violence, and absolutism, all indicating a terrifying ruinous city where humanity is in decline.

۱. **Creation of Fear:** The primary emotion conveyed to the reader through dystopian narratives is fear. In " Khodayane shahri va ashbahe parse zanande " the depiction of a dark Tehran and themes of death evoke this fear, while " Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha " presents a world devoid of agency. In " Kajzadegi " the descriptions of the government "Dama" instill terror in the audience.
۲. **Loss of Identity:** In dystopian stories, individuals often lack identity and are reduced to mere tools for the ruling power's objectives. In " Kajzadegi " individuals' identities are erased by the ruling power. Frequent changes in names and jobs in " Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha " illustrate the loss of identity. This element is absent in Zarei's book.
۳. **Deprivation of Freedom and Choice:** In dystopian settings, the dominant force maintains its power through constant control over individuals. The government makes decisions without citizen participation or consideration of their will (Akman, 2015:76). In " Kajzadegi " the government determines the details of people's lives. In " Khodayane shahri va ashbahe parse zanande " individuals are compelled to follow the directives of the "system." In many of Teimouri's narratives, the reader senses a lack of freedom and compulsion, even without knowing the name of the ruling force.

۴. **Denial of Individuality:** Dystopian societies obliterate individuality, where everything is framed in terms of collective interests, personal privacy is nonexistent, and individuals are under complete control (Akman, 2015:77). This component is absent in Zarei's and Teimouri's books, although in "Kajzadegi" the government disregards human rights and personal privacy for the sake of collective benefit.
۵. **Lies and Deception:** In dystopian worlds, the ruling power deceives individuals, leading them to believe that society is a true utopia. In Zarei's narrative, the system coerces individuals into actions through false promises. The atmosphere of deception and lies permeates Teimouri's book, while the government in "Kajzadegi" misleads the populace and records history to serve its interests.

Analysis of the Stories

In "1984" and "The Handmaid's Tale," the time and place are well-defined. In Mortelle, the location is clear. These stories detail the characters' daily lives, thoughts, feelings, and fears, along with the country's conditions, laws, punishments, and their rationale, all described in a manner orderly and reflective of reality. Even though readers know the stories are fictional, they vividly imagine the depicted dystopia. In the three Iranian examples, time is ambiguous; "Khodayane shahri va ashbahe parse zanande" is set in Tehran, while "Kajzadegi" lacks a specific location, and "Jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha" specifies only one narrative. This ambiguity in time and place is a detail that Iranian authors have not addressed thoroughly. In "The Handmaid's Tale" and "Mortelle" hope for change and the struggle for betterment resonate with readers. The bleak portrayal in "1984," alongside its similarities to contemporary events, instills fear of ending up in a world akin to that of the narrative. In these three novels, the characters are dynamic and strive for change. In Zarei's book, characters decide to fight the system but ultimately fail. In Teimouri's book, characters do not attempt to change their circumstances, and the level of bleakness does not evoke the same fear experienced in "1984." "Kajzadegi" shares more similarities with foreign examples, while love, transformation, and hope are central themes akin to "The Handmaid's Tale," though its impact is not as profound.

Conclusion

The primary difference between the dystopias of foreign stories and their Iranian counterparts lies in the atmosphere, character development, and

attention to detail. Foreign books engage the reader more effectively; the fear of a future resembling the narrative encourages reflection, and love is a significant theme that brings forth hope and effort. In Iranian literature, readers do not experience the same level of fear and warning, nor can they deeply empathize with the characters, with love being impactful primarily in "Kajzadegi."

مطالعه تطبیقی پاد آرمان شهر در شش اثر ایرانی و خارجی

(کاج زدگی، خدایان شهری و اشباح پرسه زننده، جزیره ای برای تبعید کاغذپاره ها، ۱۹۸۴،

سرگذشت ندیمه و میرا)

۳

عالیه یوسف فام

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

۴

فاطمه سبزه پرور (نویسنده مسئول)

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

چکیده

پاد آرمان شهر جهان تخیلی ناخوشایندی است که در آن تمام آرمان های انسانی به ضد آرمان تبدیل شده و پیش بینی این دنیای پر از تباهی در ادبیات داستانی به شکل رمان و داستان کوتاه در ژانر علمی تخیلی صورت گرفته است. جهانی خیالی که در آن نشانه هایی از واقعیت وجود دارد و هدف آن اعتراض و هشدار است. در این مقاله با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی، ویژگی های دیستوپیایی «ترس، گمشدگی هویت، سلب آزادی و اختیار، انکار فردیت و دروغ و فریب» در سه کتاب «کاج زدگی»، «خدایان شهری و اشباح پرسه زننده» و «جزیره ای برای تبعید کاغذپاره ها» با سه کتاب خارجی «۱۹۸۴»، «سرگذشت ندیمه» و «میرا» تطبیق داده شده؛ سپس شباهت و تفاوت داستان ها بررسی شده است. فضاسازی و شخصیت پردازی خوب آثار خارجی خواننده را با آن ها همراه می کند. نویسندگان این آثار جهان تخیلی

^۳dalieyf@gmail.com

^۴. f.sabzeparvar67@gmail.com

داستان را بسیار باورپذیر توصیف کرده‌اند. خواننده بین اتفاقات داستان و جهان معاصر خود ارتباط معناداری پیدا می‌کند؛ از قرار گرفتن در شرایط مشابه می‌ترسد و داستان پادآرمان‌شهری به هدف خود می‌رسد. دیستوپیای آثار ایرانی به دلیل نپرداختن به جزئیات و توصیفات و همین‌طور فضاسازی و شخصیت‌پردازی ضعیف‌تر؛ بسیار تخیلی و مبهم است. خواننده آن را دور از زندگی واقعی می‌داند و چون نمی‌تواند بین جهان تخیلی داستان و اتفاقات جامعه خود ارتباطی پیدا کند؛ با شخصیت‌های داستان همزادپنداری نمی‌کند و به خوبی متوجه هشدار داستان نمی‌شود.

واژگان کلیدی: پادآرمان‌شهر، کاج‌زدگی، خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده، جزیره‌ای برای تبعید کاغذ پاره‌ها، ۱۹۸۴، سرگذشت ندیمه، میرا

۱. مقدمه

در طول تاریخ گروه‌های بسیاری تلاش کردند تا جهانی آرمانی و بدون نقص را روی زمین بسازند. پیشرفت‌های علمی و وعده‌های سیاستمداران هم امید تحقق این رویای آرمانی را بیشتر کرد؛ اما نتیجه این وعده‌ها و تلاش‌ها، تجربه‌های متعدد جنگ و فقر را باعث شد. رویای آرمان‌شهر به کابوسی در واقعیت تبدیل شد و هنرمندان برای نقض آرمان‌شهر نقطه مقابل آن یعنی پادآرمان‌شهر را ساختند. «شکل وارونه جهان آرمانی نیز در ادبیات و هنر جایگاهی خاص دارد. این جهان که با پیشوند «پاد» در کنار آرمان‌شهر، قرار دارد واژه‌ای جدید می‌سازد و دربردارنده ویژگی‌های جهانی است که در تقابل کامل با آرمان‌شهر می‌باشد. از آن، گاه با عنوان پلیدشهر و گاه دوزخ‌شهر نام برده شده است» (حق‌لسان، ۱۳۹۶: ۳). پادآرمان‌شهر معادل واژه دیستوپیا به معنای مکان بد است. «تصویرگر دنیای تخیلی ناخوشایندی است که دستاوردهای شوم نظام‌های اجتماعی، سیاسی و تکنولوژیکی را به منصفه ظهور می‌گذارد» (حیدریان‌شهری، ۱۳۹۱: ۹۰). «Dystopia از ترکیب پیشوند des لاتین (به انگلیسی میانه: dys) با همان utopia یونانی برای اولین بار توسط «جان استوارت میل» انگلیسی در سال ۱۸۶۸ ساخته شده، در برابر اتوپیا قرار گرفت. واژه مرسوم Dystopia را می‌توان به دژشهر، ویران‌شهر، پادآرمان‌شهر یا دژستان ترجمه کرد» (اورجی، ۱۳۹۷: ۴). پادآرمان‌شهرها جوامعی تخیلی هستند که در آن‌ها افراد توسط یک

حکومت، ایدئولوژی یا نیروی فراطبیعی کنترل می‌شوند. ادبیات دیستوپیایی که در قرن بیستم ظهور کرد؛ ریشه در یک چشم انداز اتوپیایی دارد که در تخیل ایجاد می‌شود و به دنبال ساختن جهانی ایده آل و کامل است. «سفرهای گالیور» اثر «جاناتان سوئیفت» یک رمان ضداتوپیایی و جزء ابتدایی‌ترین پادآرمان‌شهرهای ساخته شده است؛ که با پشتیبانی از دنیای واقعی به دنبال دنیای بهتری است و با نشان دادن ناهماهنگی رویای آرمان‌شهر و تباهی جامعه، اتوپیا را محکوم می‌کند (Babae, 2015: 64). در این داستان، گالیور با شهرهایی تخیلی مواجه می‌شود که در ابتدا آرمان‌شهر به نظر می‌رسند؛ اما در نهایت لایه پنهانی و نقص‌های آن مشخص می‌شود. این داستان آغازگر نوشته‌های دیستوپیایی است. نویسندگان در این داستان هنوز ویرانشهری به صراحت آثاری مانند ۱۹۸۴ ترسیم نمی‌کند. او ابتدا آرمان‌شهری تخیلی می‌سازد؛ سپس نقص‌ها و مشکلات این آرمان‌شهر را به مخاطب نشان می‌دهد؛ ویرانشهری که در پس آرمان‌شهری خیالی پنهان شده است. نویسندگان پس از او، کسانی که اقدامات و تصمیم‌گیری‌های جهان معاصر را هشدار جدی برای آینده بشر می‌دانستند؛ ویرانشهری سیاه‌تر و باورپذیرتر را تصور کردند. سه کتاب ۱۹۸۴ نوشته «جورج اورول»، «سرگذشت ندیمه نوشته «مارگارت اتوود» و میرا اثر «کریستوفر فرانک»^۶ جزء مهم‌ترین و معروف‌ترین آثار پادآرمان‌شهری هستند. در این سه کتاب، دیستوپیای تخیلی با همه جزئیات توصیف می‌شود. هرآنچه برای هشدار به مخاطب، ترساندن او از ایجاد جامعه‌ای سرشار از پلیدی یا امید برای تغییر و ساختن دوباره جهانی نو نیاز است؛ در این کتاب‌ها ارائه می‌شود. در این پژوهش که روش تحقیق آن توصیفی-تحلیلی است، ویژگی‌های پادآرمان‌شهری این سه کتاب به عنوان نمونه‌های معتبر دیستوپیایی با سه کتاب فارسی جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها نوشته «مجید تیموری»، کاج‌زدگی نوشته «ضحی کاظمی» و خدایان شهری و اشباح پرتله‌زننده اثر «محمد زارعی» تطبیق داده می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

مقاله «ادبیات پلیدشهری و داستان معاصر فارسی» که در سال ۸۶ چاپ شده است به بررسی پادآرمان‌شهر در داستان‌های فارسی می‌پردازد. فرزاد قائمی در این پژوهش معتقد است ادبیات

^۶ Jonathan Swift.

^۷ George Orwell.

^۸ Margaret Atwood.

^۹ Christopher Frank.

دستوپایی فقط محدود به ژانر علمی تخیلی نیست و می تواند در آثار رئالیست ها، ناتورالیست ها، سورئالیست ها و اکزیستانسیالیست ها هم دیده شود. او به دلیل نگاه تلخ و بدبینانه نویسنده نسبت به دنیای پیرامون، این آثار را دومین عرصه ظهور ادبیات پادآرمان شهری می داند اما خود عنوان می کند که این داستان ها هرچند جهانی سرشار از پلیدی را نشان می دهند با این وجود سرنوشتی شوم را برای بشر پیش بینی نمی کنند و این مسئولیت همچنان به عهده آثار دسته اول؛ یعنی ژانر علمی تخیلی است. مقاله «زایش روایت؛ زدایش پادآرمان شهر/ زیستن با (پاد)آرمان شهر آخرین انار دنیا(۲۰۰۲) و وقت تقصیر(۱۳۸۳)» نوشته محمد راغب که در تابستان ۱۴۰۱ چاپ شده است؛ به توضیح اتوپیا پرداخته و به دنبال آرمان شهر در دو رمان با فضای پادآرمان شهری است. مقاله «مؤلفه های دیستوپایی در دو رمان ملکوت و فرانکشتاین فی بغداد با تکیه بر دو شخصیت دکتر حاتم و الشمسه» اثر سارا اورجی و همکاران (۱۳۹۷) ویژگی های جامعه پادآرمان شهری را در دو رمان فارسی و عربی بررسی می کند. مؤلفه های بررسی شده در این پژوهش مؤلفه های مشترک بین آرمان شهر و پادآرمان شهر هستند؛ بنابراین به طور مستقل از دیستوپیا صحبت نمی کند و بیشتر به آرمان شهر می پردازد. سلطانی و خدادادی(۱۴۰۱) در مقاله « بررسی مؤلفه های پلیدشهری در داستان های مدرن مندنی پور» ویژگی های دیستوپایی خودکشی، هویت باختگی، خیانت، تنهایی انسان مدرن، خشونت و سردی رفتار، منفعل بودن و تسلیم طلبی، مواجهه ذهنی با خود و... را در داستان های مندنی پور بررسی کرده و به این نتیجه رسیده اند که مضامین داستان های او مصداق بارز ادبیات پلیدشهری در داستان های مدرن است. این پژوهش تنها نمونه ای است که ضمن معرفی ادبیات پادآرمان شهر، مؤلفه های آن را استخراج کرده و تحلیل کرده است. بررسی پیشینه پژوهش های انجام شده که به نحوی با موضوع پادآرمان شهر در ارتباط بودند نشان می دهد هنوز پژوهشی به شکل مقاله حاضر؛ یعنی مطالعه تطبیقی پادآرمان شهر بین داستان های ایرانی و خارجی صورت نگرفته است. در این مقاله ابتدا با یافتن مؤلفه های اصلی پادآرمان شهر در سه نمونه ذکر شده که دیستوپای ایرانی در ژانر علمی- تخیلی هستند؛ ثابت می شود که این داستان ها در ردیف داستان های دیستوپایی قرار می گیرند؛ سپس تفاوت آن ها با نمونه های خارجی بیان می شود. این پژوهش اولین بررسی ویژگی های داستان پادآرمان شهری بین شش کتاب ذکر شده است.

۳. داستان پادآرمان شهری

ادبیات پادآرمان‌شهری به عنوان پاسخی به ادبیات آرمان‌شهر آغاز شد و داستان پادآرمان‌شهر، قصه نگرانی‌ها و ترس‌های نویسنده از شرایط اجتماعی و سیاسی و تبدیل شدن آرمان‌ها به ضد آرمان است. «واژه dystopia در فارسی به معنای جای بد است و در اصطلاح بر آن دسته آثار در ادبیات داستانی اطلاق می‌شود که در آنها خصایل خوب بشری به طرزی انحطاط‌یافته مطرح می‌شود. در این قبیل داستان‌ها نویسنده تمایلات تهدیدکننده و ویرانگری را که در پس پدیده‌های به ظاهر سالم سیاسی، اجتماعی، و صنعتی نهفته است، به مقیاسی وسیع و در حقیقت اعتراض‌آمیز تصویر می‌کند تا تأثیرات مخرب اینگونه پدیده‌ها را بر جامعه انسانی و خصایل بشری نشان دهد» (داد، ۱۳۸۵: ۲۰). این داستان‌ها که برای توصیف جوامع نامطلوب به کار می‌رود به نحوی بر پوچی، بیهودگی، بی معنایی و بی‌هدفی شرایط جهان و زندگی انسان تأکید می‌کنند. در این داستان‌ها نویسنده پوچی را توصیف نمی‌کند بلکه آن را به گونه‌ای در تار و پود داستان جای می‌دهد که نتیجه آن پوچ و بی‌هدف می‌نماید و خواننده بی‌هدفی را در قصه حس می‌کند (همان). در این داستان‌ها معمولاً یک قدرت برتر وجود دارد که بر تمام ابعاد زندگی انسان‌ها نظارت می‌کند؛ این قدرت می‌تواند یک حکومت، ایدئولوژی یا تکنولوژی حاکم باشد. ظلمی که به طور مکرر توسط این قدرت تمامیت‌طلب اعمال می‌شود؛ تمام آزادی‌های اجتماعی و شخصی را از بین می‌برد و با نظارت مداوم بر همه ابعاد زندگی، زیستن را به فاجعه‌ای کامل تبدیل می‌کند. در داستان دیستوپیایی درباره فرد صحبت نمی‌کنیم جامعه موضوع اصلی داستان است. این داستان‌ها می‌توانند نگاه و تفکر متفاوت خوانندگان به اوضاع اجتماعی و سیاسی را باعث شوند و حتی در برخی موارد الهام‌بخش باشند. همانطور که گفته شد داستان دیستوپیایی بازتاب ترس‌ها و نگرانی‌های نویسنده است و هدف اصلی آن برجسته کردن نتایج تلخ یک تصمیم، تفکر یا عمل در جامعه است که برای تأثیر بیشتر در یک فضای سیاه و خالی از امید بیان می‌شود؛ بنابراین تصویر این ویرانشهر می‌تواند آموزش و هشدار درباره آینده بشر را به همراه داشته باشد. «رمان ویرانشهری در واقع انتقاد از واقعیت جامعه حاضر به شکلی منفی در قالب آینده‌ای خیالی است» (جعفری، ۱۳۹۸: ۷). داستان‌های دیستوپیایی معمولاً در آینده اتفاق می‌افتند؛ اما با زمان حال ارتباط دارند تا مخاطب بتواند بین داستان و جهان خویش رابطه‌ای بیابد. این داستان‌ها با پیش‌بینی آینده تأثیر هشداردهندگی بر خواننده دارند؛ حتی اگر نویسنده چنین قصدی نداشته باشد. ادبیات پادآرمان‌شهری فقط به آثار علمی تخیلی محدود نمی‌شود؛

اما کامل‌ترین نمود آن در ژانر علمی تخیلی است؛ آنجا که نویسنده با قدرت تخیل خود ویرانشهرش را بدون نقص در مقابل آرمان‌شهر به تصویر می‌کشد؛ داستان تنها شامل رگه‌ای از واقعیتی است که مورد انتقاد قرار گرفته است و توصیفات ارائه‌شده الزاماً توصیف جامعه‌ای نیست که نویسنده در آن زندگی می‌کند (همان). داستان دیستوپیایی معمولاً وضع موجود را به شیوه علمی تخیلی روایت می‌کند و نمادگرایی در آن بسیار یافت می‌شود، این داستان‌ها که جامعه‌ای خیالی را با پلیدی‌ها و رذایل آن به تصویر می‌کشند چشم‌اندازی از آینده را نشان می‌دهند (اورجی، ۱۳۹۷: ۲). «در این داستان‌ها جوامع پادآرمانی جوامعی تخیلی هستند که در آنها ویژگی‌های منفی برتری و چیرگی کامل دارند و زندگی در آنها دلخواه هیچ انسانی نیست. این جوامع گونه‌ای از دنیای فاجعه‌بار انسانی را در زمان‌هایی بد و شوم ترسیم می‌کنند که می‌توان آن را دوره بدزمانگی یا دژگاهی نامید» (حریری، ۱۳۹۱: ۱۹۳). «ترسیم یک جامعه پراشوب و هرج و مرج طلب و بدون نظم، که توسط ربات و هوش مصنوعی اداره می‌گردد جوامعی که انسان را به عنوان ابزار و وسیله در نظر می‌گیرند و... از جمله موضوعاتی هستند که درباره داستان‌های دیس‌توپیایی به کار می‌رود و در آن نقش انسان رو به افول می‌رود و انسان فقط به عنوان ابزار استفاده می‌گردد» (اسدی، ۱۳۹۶: ۱۴۵). در این داستان‌ها انسان مهم‌ترین ویژگی خود یعنی اختیار را از دست می‌دهد و تمام اتفاقات داستان در تضاد با انسانیت است. انسانی سردرگم، تنها و بی‌هویت که در جست و جوی گمشده‌ای نامعلوم است. در داستان پادآرمان‌شهری وجه مهم دیگر هدف آگاهی بخشی و هشدار دهنده آن است که در برقراری ارتباط بین حال و آینده معنا پیدا می‌کند (جعفری، ۱۳۹۸: ۸). نویسنده شهری سیاه و ترسناک را برای مخاطبش می‌سازد و به او گوشزد می‌کند که ایجاد این ویرانشهر خیلی هم دور از ذهن نیست.

۴. ویژگی‌های داستان پادآرمان‌شهری

«اولین گام‌های دیستوپیا درست از همان لحظه برداشته می‌شود که انسان، جاهلانه می‌پندارد تحقق آرمان‌شهر، خوشبختی مطلق را برایشان به دنبال خواهد داشت حتی اگر ابزارهای این مسیر، غیر معقول باشد» (اورجی، ۱۳۹۷: ۱۴). تن دادن انسان به استفاده از همین ابزارهای نامتعارف و در واقع رسیدن به خوشبختی به هر قیمتی، ویرانشهر را می‌سازد. مؤلفه‌هایی مانند عقیم‌سازی، سانسور، ترس، گمشدگی هویت، بدبینی، ادغام زندگی شخصی و اجتماعی، جمع‌گرایی، خشونت، مطلق‌گرایی، مخالفت با

امیال طبیعی و ... همه خبر از ویرانشهری ترسناک می دهند که در آن انسان و انسانیت روبه زوال است. بشری که برای رسیدن به خوشبختی تلاش می کرد اکنون در پادآرمان شهری که تنها نقاب آرمان شهر را دارد گرفتار شده است. در داستان دیستوپایی نویسنده به وسیله این ویژگی ها که همه، راه های رسیدن به شهر آرمانی بودند آینده شوم بشر را پیش بینی می کند. «آینده ای که برای جامعه بشری تصویر می شود، شوم و بیمارگونه و سرشار از پلیدی است... در این آثار خصلت های پاک انسانی به پستی می گراید و جای خود را به رذالت ها و خصوصیات بهیمی می دهد و شر و پلیدی بر جامعه حاکم می شود» (میرصادقی، ۱۳۷۷: ۸۷). پلیدی و سیاهی جامعه مهم ترین ویژگی داستان دیستوپایی است؛ اما برای اینکه داستانی را دیستوپایی بخوانیم داشتن این مؤلفه به تنهایی کافی نیست و نیاز به ویژگی های بیشتری داریم. همه ویژگی های ذکر شده به شناخت داستان پادآرمان شهری کمک می کنند؛ اما آنچه در این مقاله بررسی می شود مهم ترین و برجسته ترین ویژگی هاست؛ که در پژوهش های مختلف به آن ها اشاره شده است. ویژگی های ترس، گمشدگی هویت، سلب آزادی و اختیار، انکار فردیت و دروغ و فریب به عنوان مؤلفه های پادآرمان شهر در شش کتاب ذکر شده بررسی می گردد؛ سپس داستان ها تحلیل شده و تفاوت و شباهت آنها بیان می شود.

۱-۴. ایجاد ترس

هدف اصلی داستان پادآرمان شهری هشدار است؛ ویرانشهر تخیلی نویسنده بر مبنای احساس ترس به وجود می آید و هرچه در جهان معاصر او را نگران کند در مقیاس وسیع تر در نوشته هایش نمود پیدا می کند. او نگرانی و هشدار خود را با توصیف هرچه سیاه تر پادآرمان شهر نشان می دهد و دنیایی ترسناک را برای خواننده می سازد. «جهنم یا جهنم هایی که نه فقط به خاطر توصیف مجازات و انواع شکنجه ها ترسناک و خوف انگیز هستند که مهم ترین عامل خوف و وحشت متصل به آنها از توصیف و ترسیم جایگاه انسان در موقعیتی بدون اختیار، بدون هویت و خالی از عواطف انسانی سرچشمه می گیرد» (پالیزبان، ۱۳۹۷: ۶۶). ترس از ایجاد دنیایی شبیه دنیای داستان به خواننده هشدار می دهد که جهان تاریک داستان به همان اندازه که تخیلی است می تواند در واقعیت اتفاق بیفتد؛ بنابراین اولین و مهم ترین حسی که خواندن داستان پادآرمان شهری به مخاطب منتقل می کند ترس است. این مؤلفه یکی

از مهم‌ترین مؤلفه‌های داستان‌های دیستوپیایی است که تقریباً در همه آن‌ها مشترک است. در سه کتاب میرا، ۱۹۸۴ و سرگذشت ندیمه فضاسازی، توصیف قوانین، مجازات‌ها، شکل جدید روابط متعارف اجتماعی و حتی توضیح زندگی روزمره در جامعه‌ای تاریک و خفقان‌آور؛ ترس از زندگی در چنین جامعه‌ای را به مخاطب منتقل می‌کند. جهانی که پر از جنگ، فقر، قوانین عجیب و دنیایی عاری از اختیار، آزادی و عواطف است.

«احساس کرد که گویا در جنگل‌های ته دریا سرگردان است و در دنیای هیولایی گم شده‌است که در آن خود او نیز هیولا است. تنها بود گذشته مرده بود و آینده هم تصورناپذیر» (اورول، ۱۳۶۱: ۳۳). در نوشته‌های فارسی انتقال این حس به مخاطب بیشتر از طریق سیاه‌نمایی جامعه، صحبت از مرگ، نداشتن اختیار و نشان دادن دنیایی خالی از احساس انجام می‌شود. در کتاب خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده نویسنده با توصیف تهرانی سیاه و صحبت دائم از مرگ به هدف خود می‌رسد؛ حتی کتاب با توضیح مرگ اطرافیان شخصیت اصلی آغاز می‌شود.

« دوباره تصویر عالی‌جنابان مرگ را کنار هم مجسم کردم. اگر یک سال ما توی این عالم برابر باشد با یک متر در عالم مرگ‌ها، آن‌ها توی یک متر جا کنار هم چپیده بودند. جلو، رو به دوربین، مرگ کیان، دست چپش مرگ مهتاب که سه رخ از پشت است. دست راست نگاه بی حالت مرگ حسین. مرگ مادرم هم که از همه قدبلندتر بود، چهارشانه با صورت پر از خط و خراش، ایستاده پشت سرشان» (زارعی، ۱۳۹۳: ۲۲).

این توصیفات به تنهایی ترس را منتقل نمی‌کنند؛ بلکه درگیری درونی شخصیت اصلی با مرگ، ناتوانی افراد در مقابل قدرت «سیستم» که همان نیروی حاکم است و مجازات‌های بی‌رحمانه؛ سرزمین ترسناک پادآرمان‌شهری را ترسیم می‌کند. در جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها نویسنده با ترسیم جهانی مبهم، بدون اختیار و سیاه به این هدف می‌رسد. او علاوه بر فضاسازی از تکرار واژه‌ها هم برای رسیدن به مقصود خود بهره می‌برد.

تکرار واژه ترس:

«او ترسیده، از این که کودتاچی شده ترسیده...خودم، خودم گواهی می‌دهم که از بلندی می‌ترسیده. ترس پاشیده‌شده روی چهره‌اش، روی لباس‌هایش. ترس پاشیده‌شده روی چیزی که می‌نوشته. وحشت کرده و ترسیده. از پاشیده شدن ترس روی همه چیز ترسیده و پا به فرار گذاشته» (تیموری، ۱۳۸۲: ۲۷).

کاج‌زدگی شباهت بیشتری به نمونه‌های خارجی دارد و با تخیل شهری تحت سلطه حکومتی به نام «دما» دیستوپیایی کامل را تصور می‌کند. قوانین حکومت دما، شکل زندگی مردم، مجازات‌های سنگین، شیوع بیماری خطرناکی که افراد را در کوتاه‌ترین زمان از پا درمی‌آورد و به طور کلی همه توصیفات این شهر تخیلی، ترس از به واقعیت پیوستن آن را به مخاطب منتقل می‌کند.

«اگر یکی از دو زوج فرار می‌کرد، دما برای مجازات فرار او، فرد دیگر را بی‌هوش می‌کرد و می‌برد. بعدش هم معلوم بود از کجا سردرمی‌آورد. حداقل ماهور این را خوب می‌دانست. اگر بدون نسیم فرار می‌کرد، خیلی زود نسیم هم به اجساد می‌پیوست که در گورستان مخفی نزدیک شهر قدیمی دفن شده بودند» (کاظمی، ۱۳۹۳: ۶۰).

۲-۴. گمشدگی هویت

هر انسان ادراکی از وجود خویشتن دارد که آن را می‌توان هویت شخصی یا خود، نام نهاد. مجموعه تصورات انسان درباره ویژگی‌های درونی و بیرونی خویش که ارزش‌ها، باورها، شخصیت، نقش‌های اجتماعی، علایق، خاطرات و امید او به آینده را شامل می‌شود؛ هویت نام دارد. «بنابراین در تعریف هویت می‌توان گفت: مجموعه عوامل، آثار و نشانه‌هایی که یک فرد را از فرد دیگر متمایز می‌کند (اعم از سیاسی، تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، شخصیتی، دینی و...) هویت نامیده می‌شود» (سبحانی‌جو، ۱۳۸۳: ۳۹).

گمشدگی هویت فردی به معنی نداشتن شناخت درست از خود، سردرگمی و عدم توانایی فرد، در قبول نقشی است که جامعه از او انتظار دارد. انسان در داستان‌های پادآرمان شهری بدون هویت و تنها ابزاری برای رسیدن به اهداف نیروی حاکم است. در کتاب میرا راوی نامی ندارد، قهرمان داستان است اما نامش را نمی‌دانیم. در ۱۹۸۴ همه موظفند یکدیگر را رفیق خطاب کنند و این خود نشان از بحران هویت در ویرانشهر قصه است. در هر سه نمونه خارجی شخصیت‌های اصلی در شناخت خود سردرگم‌اند و ما در طول داستان شاهد جست‌وجوی هویت و درگیری‌های درونی قهرمانان قصه هستیم.

در سرگذشت ندیمه هم، نام اصلی قهرمان داستان را نمی‌دانیم. او را به نام «اُفرد» می‌شناسیم. این اسم ترکیبی است از اسم مردانه و پیشوندی که به معنای «متعلق‌بودن» است و درواقع هویت او با نام فرمانده‌اش مشخص می‌شود. زنان در این کتاب با رنگ لباس‌هایشان طبقه بندی می‌شوند و سلب هویت آن‌ها تا جایی است که ندیمه‌ها حق ندارند مقابل آینه بایستند چون نباید به زیبایی خود توجه کنند. آن‌ها کم‌کم با ظاهر خود هم بیگانه می‌شوند تا جایی که وقتی اُفرد تصویرش را در آینه می‌بیند خودش را به درستی به خاطر نمی‌آورد.

«هنگام پایین رفتن از پله‌ها می‌بینمش، مدور، محدب، ستونی شیشه‌ای مثل چشم ماهی، تصویر خودم در آن چون سایه‌ای کج و معوج، تقلیدی هزل‌آمیز از خودم، پری‌ای با شئل قرمز که یک لحظه به قهقرای بی‌قیدی خطرآفرینی سوق می‌یابد، راهبه‌ای غرق خون» (اتود، ۱۳۸۲: ۱۶).

در «صد و هشتاد» اولین داستان کتاب کاج‌زدگی، شخصیت‌ها نامی ندارند و با شماره تخت خود شناخته می‌شوند. صد و هشتاد شماره تخت شخصیت اصلی است. در داستان‌های بعدی شخصیت‌ها دارای نام هستند؛ اما این اسامی را حکومت به آن‌ها داده‌است. هویت افراد توسط قدرت حاکم از بین رفته و هویت جدیدی به آن‌ها تحمیل شده‌است.

«هر روز کنار هم، با هم. شیرین‌ترین روزهای زندگی ماهور بود. بعد دما سر کار آمد. اسامی جدید و هویت‌های نو، تقسیم و زیر میج دست‌ها تزریق شدند» (کاظمی، ۱۳۹۳: ۶۴).

در جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها نویسنده با تغییر متعدد نام و شغل یک فرد به دستور نیروی حاکم، گمشدگی هویت را نشان می‌دهد.

«اسم شما را گذاشته‌ایم «جِسپادیو».

: آقای محترم، من خودم اسم دارم.

: مهم نیست، قانون اینجاست. می‌فهمید که!» (تیموری، ۱۳۸۲: ۸).

این مؤلفه در کتاب خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده وجود ندارد.

در جهان پادآرمان شهری حکومت یا ایدئولوژی حاکم مخالف هرگونه آزادی است. این نیروی برتر با کنترل مستمر افراد، قدرت خود را حفظ می‌کند. دولت بدون مشارکت افراد و در نظر گرفتن اراده آن‌ها برای همه چیز تصمیم می‌گیرد (Akman, ۲۰۱۵: ۷۶) در هر سه نمونه خارجی اختیار و آزادی شخصی در هیچ زمینه‌ای وجود ندارد؛ نام، شغل، نوع پوشش، زندگی روزمره، احساسات، ازدواج و حتی فکر افراد را حکومت تعیین می‌کند تا عملکرد آن‌ها مطابق پیش بینی او باشد. در سرگذشت ندیمه بیشتر محدودیت‌ها در مورد زنان اجرا می‌شود؛ مثلاً حق سواد، سیگار کشیدن، آرایش، کارکردن و داشتن مال و اموال برای زنان ممنوع است. نوع پوشش، فعالیت‌های روزمره و روابط انسانی برایشان تعیین شده است. در میرا کسی نمی‌تواند تصمیم بگیرد که چند فرزند داشته باشد، کسی که لبخند نمی‌زند فرد سالمی نیست، افراد باید برای هم داستان‌های بامزه تعریف کنند و دیگران را بخندانند و اجازه انجام ساده‌ترین کارها در دست قدرت حاکم است. در ۱۹۸۴ علاوه بر این موارد، حزب زبان جدیدی ابداع کرده است که در آن هیچ کلمه‌ای در مخالفت با آرمان‌های آن وجود ندارد. همه افراد موظفند به این زبان سخن بگویند. مردم نه تنها واژه‌ای برای صحبت از مسائلی همچون آزادی ندارند؛ بلکه با گذشت زمان و فراموشی واژه‌های قدیمی حتی نمی‌توانند به آن فکر کنند. با این روش آزادی بیان و اندیشه هم‌زمان از بین می‌رود.

«به او دستور داده‌اند که از دئیردر بچه‌ای به وجود بیاورد. مقامات پزشکی دئیردر را معاینه کرده‌اند و معتقدند که او چندان هم پیر نیست. دئیردر خسته است و این کار را خوش ندارد. مقامات پزشکی می‌دانند که دئیردر شانس کمی دارد تا از زایمان جان سالم به در برد» (فرانک، ۱۳۸۵: ۵۱).

در کاج‌زدگی این مؤلفه مشابه سه نمونه خارجی نشان داده شده است، حکومت دما شغل، نام، همسر، فرزند و تمام جزئیات زندگی افراد را تعیین می‌کند. دما علاوه بر انتخاب همسر و فرزند، هر سه زوج را مجبور می‌کند در یک آپارتمان زندگی کنند. هر کودک سه پدر و سه مادر دارد.

«بعد از طرح تخصیص زوج، همه چیز بدتر شد. تحمل کار در گورستان برای ماهور راحت‌تر از زندگی با زنی بود که دوستش نداشت. از آن بدتر زندگی با دو زوج دیگر در یک آپارتمان» (کاظمی، ۱۳۹۳: ۶۴).

خدایان شهری و اشباح پرتله‌زننده دیستوپیای متفاوتی است. نویسنده در این کتاب بیشتر بر سیاه‌نمایی تهران به عنوان پادآرمان‌شهر تمرکز کرده است. سیستم که نقش نیروی حاکم را در این داستان دارد؛ آزادی و اختیار افراد را از بین می‌برد و آن‌ها را مجبور می‌کند؛ کاری را انجام دهند که او از آن‌ها می‌خواهد. دخالت سیستم در زندگی مردم کم‌رنگ‌تر از نمونه‌های ذکر شده است. این قدرت حاکم دخالتی در جزئیات زندگی افراد ندارد؛ اما دستوراتی می‌دهد که باید اجرا شود. سرپیچی از دستور سیستم مجازاتی سنگین دارد و ممکن است باعث مرگ افراد شود.

«بابای من درجه‌دار بازنشسته بود. داداشم با این که بدش می‌اومد از این شغل ولی یه روز اومد گفت رفته توی نظام، من نمی‌دونستم چرا، می‌گفت مجبورم. بابام خیلی هم سردماغ و قبارق بود، بعد از بازنشستگی هم می‌رفت سرکار. یه روز اومد خونه، ترسیده بود، هی با داداشم توافاق پیچ می‌کردند. یواشکی گفت داداشم باید بره، پرسیدم واسه شغلش، گفت نه، گفت دستور داره... یعنی مجبوره خانواده‌ش رو عوض کنه. دیگه ندیدیمش. بابام با اون سرحالیش سر دو ماه سخته کرد مرد، داداشم هم دو سال بعد، توی یه هتل -آپارتمان تو کویت خودشو دار زده بود» (زارعی، ۱۳۹۳: ۱۷۵).

در جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها نویسنده خیلی جزئیات را توضیح نمی‌دهد. در بیشتر داستان‌ها افراد مجبورند کاری را انجام دهند بدون آنکه نامی از قدرت حاکم آورده شود. مخاطب تنها اجبار قدرتی مطلق و نداشتن آزادی و اختیار را حس می‌کند بدون آنکه نام این نیروی حاکم را بداند یا او را بشناسد. «از امروز، ساعتی که قرار بود بیرون بروید تغییر می‌کند. شما حق دارید از ساعت ۵ تا ۶ بعدازظهر بیرون بروید. اگر غیر از ساعت مقرر در کوچه یا خیابان یا هر جای دیگر شما را ببینند توقیف می‌شوید» (تیموری، ۱۳۸۲: ۵۳).

۴-۴. انکار فردیت

انکار فردیت یکی از ویژگی‌هایی است که دیستوپیا را معرفی می‌کند. در پادآرمان‌شهرها فردیت از بین می‌رود و همه چیز در جهت منافع جمع معنا پیدا می‌کند، حریم شخصی وجود ندارد و افراد کاملاً کنترل می‌شوند. در این جوامع «ما» جای «من» را می‌گیرد و اگر کسی خود را به عنوان یک فرد ببیند، قبل از دیگران خود اوست که احساس بیماری می‌کند (Akman, 2015:77). در هر سه رمان خارجی

خواننده با جهانی مواجه است که در آن افراد هم از نظر ظاهری و هم باطنی به سوی یکسان‌شدگی و یکسان‌سازی قدم برمی‌دارند. در میرا تنها بودن گناه محسوب می‌شود، دیوار خانه‌ها از شیشه است، تمام شهر روشن است و هیچ نقطه تاریکی وجود ندارد. حکومت، بودن در تاریکی را گناه می‌داند؛ بنابراین حریم شخصی کاملاً بی‌معناست. در این جامعه زوج وجود ندارد، همه به صورت گروهی به تفریح می‌روند و جامعه بر فرد مقدم است.

«ما یک خانه معمولی داریم، با دیوارهای شفاف، تا چهارنفر ساکنان آن هیچ‌گاه نتوانند خود را از چشم دیگری پنهان کنند» (فرانک، ۱۳۸۵: ۲۱).

در سرگذشت ندیمه تمام فردیت زنان انکار می‌شود. آن‌ها جزء اموال مردان و شهروند درجه دو محسوب می‌شوند و بر اساس کارکردی که برای حکومت دارند تقسیم‌بندی و با رنگ لباس‌هایشان شناخته می‌شوند؛ بنابراین هیچ زنی خارج از جمع و توده معنا ندارد. در ۱۹۸۴ صفحه‌های سخنگو در شهر، خانه‌ها و محل کار مردم تمام رفتارهای آن‌ها را ضبط می‌کنند و هیچ حریم شخصی وجود ندارد که فردیت معنا پیدا کند.

«وقتی از خونه بیرون هستیم از همیشه امن‌تره. دیگه از میکروفن خبری نیست» (اتوود، ۱۳۸۲: ۲۵۴). در کتاب‌های خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده و جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها این مؤلفه وجود ندارد. در این دو کتاب نقض حریم خصوصی و حقوق افراد در حدی نیست که به معنای انکار فردیت باشد؛ اما در کاج‌زدگی این ویژگی به وضوح دیده می‌شود. حکومت دما برای منفعت جمع، حقوق انسانی و حریم خصوصی افراد را نادیده می‌گیرد و تأکید می‌کند که منافع جمع و نسل‌های آینده مهم‌تر از خواسته‌های شخصی است. همه اعمال و شکل زندگی افراد در جهت منافع جامعه است و فردیت معنایی ندارد. یکی از نمونه‌های نقض فردیت، تصمیم‌گیری دما برای باروری افراد است.

«مأموران ویژه‌ی زیردایره‌ی بهداشت پایگاه‌های خود را به زیردوایر دما منتقل کرده و همان‌جا قبل از به‌هوش آمدن افراد عمل نمونه‌گیری، عقیم‌سازی و تزریق هولوگرام هویت جدید را انجام داده بودند» (کاظمی، ۱۳۹۳: ۸۴).

«به نفع همه بود. به این ترتیب تعداد فرزندان متولدشده، کاملاً کنترل می‌شد، و همه می‌توانستند مثل هم و مساوی، از داشتن فرزند لذت ببرند» (همان: ۸۵).

۴-۵. دروغ و فریب

حکومت داستان دیستوپایی برای بقای خویش نیازمند فریب است. قدرت یا ایدئولوژی حاکم با دروغ گفتن به افراد، این باور را برای آن‌ها به وجود می‌آورد که همه چیز نسبت به گذشته در شرایط بهتری قرار دارد و جامعه یک اتوپای واقعی است.

«علاوه بر این، افکار با تغییر گذشته و وقایع تاریخی کنترل می‌شوند به گونه ای که ایدئولوژی فعلی هرگز نمی‌تواند مورد تردید قرار گیرد و مردم می‌توانند از هرگونه تردیدی عاری شوند» (Gerhard, 2012: 26). باورهای مردم را با تلقینِ دروغ دگرگون می‌سازد، اخبار معاصر را تحریف می‌کند، تاریخ را تغییر می‌دهد و گذشته را آن‌گونه که به نفع اوست برای مردم بازگو می‌کند تا جایی که افراد در خاطرات خود نیز سردرگم می‌شوند و تفاوت حقیقت و دروغ برایشان مبهم می‌گردد.

در میرا حکومت برای کنترل مردم از نوعی شست و شوی مغزی استفاده می‌کند؛ هر عملی مخالف منافع خود را گناه می‌نامد، مورخین اصلاح می‌شوند و خوشبختی اجباری و دروغین است. حکومت معنای خوشبختی را آنقدر تحریف کرده‌است که افراد دیگر حقیقت آن را به خاطر نمی‌آورند. در کتاب ۱۹۸۴ و سرگذشت ندیمه گروهی از افراد وظیفه تغییر و تحریف تاریخ را به عهده دارند؛ تا جایی که یادآوری گذشته برای مردم دشوار است. آن‌ها حتی اخبار معاصر را هم به نفع حکومت بازگو می‌کنند تا مردم به این باور برسند که جامعه یک آرمان‌شهر واقعی است. رژیم، پیوسته تأکید می‌کند که برخلاف گذشته اکنون امنیت و آزادی وجود دارد و کتاب‌هایی که مربوط به دوران قبل است، سوزانده می‌شود. در سرگذشت ندیمه بخش مهمی از فریب افکار توسط «عمه‌ها» صورت می‌گیرد آن‌ها اهداف رژیم را در قالب باید و نبایدهای اخلاقی و گناه و ثواب به زنان القا می‌کنند. در کتاب جورج اورول افرادی که مسئول تغییر دادن مداوم اسناد تاریخی هستند با آنکه خود این عمل را انجام می‌دهند باز هم کاملاً این اسناد را معتبر می‌دانند؛ یعنی خود را فریب می‌دهند. نام وزارت‌های چهارگانه «اوشنیا» هم به نوعی همین مفهوم را نشان می‌دهد. وزارت عشق محل شکنجه، وزارت فراوانی دلیل قحطی‌ها، وزارت صلح

مسئول رسیدگی به مسائل مربوط به جنگ و وزارت حقیقت محل تغییر اسناد تاریخی و آماده‌سازی دروغ‌ها و تبلیغات سیاسی است. شعار اصلی حزب هم نمونه ای از فریب و دروغ حکومت است: جنگ صلح است، آزادی بردگی است، جهالت قدرت است.

«عمه لیدیا می‌گفت، برای نسل‌های بعدی آسون‌تره. زنا هماهنگ با هم زندگی می‌کنن، همه از یه خانواده. شماها مثل دخترای اونا می‌شین و وقتی جمعیت دوباره زیاد شد، دیگه مجبور نیستیم شما رو از یه خونه به خونه دیگه منتقل کنیم، چون دیگه به اندازه کافی آدم داریم. می‌گفت، اون وقت هرچی داریم محبت نابه... زنایی که برای یه هدف واحد با هم متحد می‌شن! و تو مسیر زندگی تو کارای روزمره به هم کمک می‌کنن و هرکدومشون وظیفه خاص خودشون رو انجام می‌دن. چرا باید یه زن کار اونا ی دیگه رو هم انجام بده؟ این کار نه منطقه، نه انسانی» (اتود، ۱۳۸۲: ۲۴۵).

«گاهی فکر می‌کنم، این شال گردن‌ها را اصلاً برای فرشته‌ها نمی‌فرستند، بلکه می‌شکافند و دوباره کلاف می‌کنند تا چیز دیگری بیافند. شاید کل قضیه برای مشغول کردن زنان فرماندهان باشد، تا احساس کنند هدف دارند» (همان: ۲۲).

در کتاب خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده سیستم که همان قدرت مسلط است ابتدا به افراد وعده حقیقی شدن آرزوهایشان را می‌دهد؛ سپس آن‌ها را مجبور به انجام هرکاری می‌کند. شکل فریب در این کتاب مشابه کتاب‌های دیگر نیست. نقطه مشترک این قدرت با سایر نمونه‌ها دادن وعده دروغین به افراد است. در کتاب جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها قدرت حاکم آنقدر نقش پررنگی ندارد که افعالش با جزئیات توضیح داده شود. تمام داستان‌ها در یک فضای تخیلی و پر از دروغ روایت می‌شود و فریب به عنوان مولفه ویرانشهر افراد را به این باور رسانده است که برای ادامه حیات قوانین باید اجرا شود.

«لحظه‌ای مکث می‌کند- «موظف هستیم» و «مجبوریم» و «جریمه می‌شوید» و همه این واژه‌ها و اصطلاح‌ها دروغی بیش نیست که ما باور کرده‌ایم» (تیموری، ۱۳۸۲: ۳۰).

در کاج‌زدگی حکومت دما به مردم وعده‌های دروغ می‌دهد، تاریخ را آن‌گونه که به نفع اوست ثبت می‌کند و مردم را قانع می‌کند که قوانین دما به نفع آن‌هاست. حکومت سال‌هاست مردم را به همین شیوه فریب داده و جلوی هر اعتراضی را گرفته است.

«تاریخی که دما مستند می‌کرد، با واقعیت تناقض‌های زیادی داشت. دما طی این سال‌ها طوری مخالفان خود را سرکوب کرده و مردم را راضی و هم‌جهت با خود نگه داشته بود که مطمئن بود آن‌چه شهروندان از زندگی خود بنویسند، حتماً در جهت تأیید مستندات و مکتوبات دما خواهد بود» (کاظمی، ۱۳۹۳: ۵۳).

۵. تحلیل داستان‌ها

داستان دیستوپایی در ژانر علمی تخیلی آینده‌ای را پیش‌بینی می‌کند که ممکن است حقیقت یابد. این داستان‌ها از این جهت ترسناک هستند که در عین نشان دادن جامعه‌ای تخیلی، به خواننده این هشدار را می‌دهند که ایجاد چنین ویرانشهری ممکن است. نویسنده واقعی را خلق می‌کند قبل از آنکه اتفاق بیفتد؛ بنابراین همه اتفاقات با جزئیات بیان می‌شود تا باورپذیر باشد. نویسنده جامعه‌ای تخیلی اما باورپذیر را در نوشته‌اش ترسیم می‌کند. در هر سه نمونه خارجی مکان مشخص است و جغرافیای آن و همه جزئیات بیان می‌شود. زمان در ۱۹۸۴ و سرگذشت ندیمه مشخص و در میرا مبهم است. در این داستان‌ها زندگی روزمره، افکار و درگیری‌های درونی، احساسات و ترس‌های شخصیت‌های اصلی، معماری شهر، شرایط کشور، گذشته، قوانین، مجازات‌ها و حتی دلیل آن‌ها با جزئیات گفته می‌شود. خواننده با آنکه می‌داند داستان تخیلی است؛ دیستوپای داستان را با جزئیات در ذهنش مجسم می‌کند؛ بنابراین می‌تواند آن را باور کند. در نمونه‌های خارجی علاوه بر بیان جزئیات، همه اتفاقات منظم و مشابه دنیای واقعی توصیف می‌شود. در هر سه داستان، راوی شخصیت اصلی است که خاطرات خود را بازگو می‌کند. آن‌ها در حین بیان اتفاقات؛ از احساسات، گذشته و رویاهای خود هم سخن می‌گویند. در سرگذشت ندیمه اُفرد پیوسته از گذشته حرف می‌زند، رویاها و خواب‌های خود را توضیح می‌دهد و احساسش را نسبت به همه چیز بیان می‌کند. این طرز بیان باعث نزدیکی خواننده و راوی می‌شود و به او این امکان را می‌دهد که دیستوپای داستان را باور و ترس‌های نویسنده را حس کند.

در داستان‌های فارسی توصیفات جزئی نیست. زمان در هر سه اثر مشخص نشده است. مکان در خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده تهران و در جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها تنها در یک داستان مشخص می‌شود و در سایر داستان‌ها مبهم است. در کاج‌زدگی با توجه به اسامی مکان داستان ممکن است؛

ایران باشد؛ اما اشاره مستقیمی نشده است. ابهام زمان و مکان بخشی از جزئیاتی است که نویسنده ایرانی به آن نپرداخته است. در این آثار یا با جامعه‌ای بسیار تخیلی و دور از واقعیت روبرو هستیم یا اتفاقات داستان با شتاب و بدون پردازش عمیق روایت می‌شود. در جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها فضای تخیلی داستان‌ها بیش از شخصیت‌ها در ذهن مخاطب می‌نشیند. اتفاقات و قانون‌های عجیب، مخاطب را به فکر وامی‌دارد؛ اما همزادپنداری عمیقی بین او و شخصیت‌ها ایجاد نمی‌شود. فضای داستان‌ها بسیار تخیلی، دور از واقعیت و بدون جزئیات تصور شده است. محمد زارعی در کتابش سیستم را به عنوان قدرت حاکم فرض کرده است؛ اما توضیح کاملی درباره آن نمی‌دهد و وجود چنین سیستمی آنقدر تخیلی به نظر می‌رسد که مخاطب نمی‌تواند با شخصیت‌های داستان به درستی همزادپنداری کند؛ درحالی‌که داستان دیستوپیایی باید بتواند مخاطب را با خود همراه کند و با ایجاد ارتباط بین حال و آینده به هدف هشدار به خواننده برسد. سیستم برنامه‌ای کامپیوتری است که توسط «حسین» که داستان با مرگ او آغاز می‌شود؛ طراحی شده و از کنترل او خارج شده است. «عماد» در جست‌وجوی علت مرگ حسین سیستم را می‌شناسد و نمی‌تواند آن را متوقف کند. نویسنده به جزئیات اصلی داستان نپرداخته است. خواننده عملکرد سیستم، خطر آن، هدف سیستم از دستوراتش، انگیزه عماد برای پیگیری ماجرا، اشتباهی که باعث به وجود آمدن سیستم شده و دلیل بسیاری از اتفاقات و اعمال شخصیت‌های داستان را نمی‌فهمد. گذشته شخصیت‌ها، افکار و باورهای آن‌ها و شرایط سرزمینی که داستان در آن اتفاق می‌افتد مشخص نمی‌شود؛ بنابراین در این داستان نه شخصیت‌ها را به درستی می‌شناسیم و نه خطر سیستم را حس می‌کنیم. در کاج‌زدگی نویسنده نسبت به دو نمونه دیگر بیشتر به جزئیات پرداخته است؛ اما به دلیل ابهام زمان و مکان و توضیح ندادن چرایی بسیاری از اتفاقات و قانون‌ها نمی‌تواند به اندازه آثار خارجی خواننده را با خود همراه کند. همانطور که گفتیم هدف ادبیات دیستوپیایی هشدار است؛ درواقع نویسنده می‌خواهد خواننده را بیدار و متوجه خطر شکل‌گیری پادآرمان‌شهر کند. داستان دیستوپیایی به دو طریق می‌تواند باعث تلاش مخاطب برای تغییر شرایط شود. نویسنده می‌تواند خواننده را به بهبود شرایط امیدوار کند و به این هدف برسد یا او را از تصور کردن خود در بطن جامعه‌ای پر از تباهی آنقدر بترساند که تلاش کند تا در آن شرایط قرار نگیرد. در سرگذشت ندیمه و میرا امید برای تغییر و تلاش به خواننده منتقل می‌شود؛ اما در ۱۹۸۴ مخاطب بیش از هر چیزی از

گرفتار شدن در جهانی مشابه جهان داستان می‌ترسد. او با وجود این ترس، هدف و هشدار نویسنده را می‌فهمد و با دید بازتری اتفاقات جهان معاصر خود را بررسی می‌کند؛ درواقع شدت سیاه‌نمایی و شباهت‌های جهان داستان با اتفاقات معاصر خواننده او را به تلاش برای تغییر یا اعتراض به وضع موجود ترغیب می‌کند. در سرگذشت ندیمه اُفرد در توضیح خاطراتش از زیبایی‌های طبیعت و امید برای رهایی سخن می‌گوید. مارگارت اتوود در کتابش به همان اندازه که ویرانشهری ترسناک را می‌سازد امید را هم به خواننده منتقل می‌کند. توصیفات زیبا و لطیف، امید شخصیت اصلی و مناجات‌های او با خداوند فضایی لطیف‌تر از دو نمونه دیگر می‌سازد. این امید در کتاب ضحی کاظمی هم وجود دارد. داستان نویسندگان زن نسبت به نویسندگان مرد امید بیشتری به مخاطب می‌دهند. آن‌ها در عین بازگویی پلیدی‌های جهان تخیلی خود به زیبایی‌های ذاتی جهان، مثل آمدن بهار هم اهمیت می‌دهند. اُفرد با رجوع به خاطرات خود احساسات زیبایی را توصیف می‌کند که امروز از بین رفته یا ممنوع است. در ۱۹۸۴ و میرا قهرمانان داستان خاطرات خود را می‌نویسند؛ کاری بسیار خطرناک و خلاف قوانین حکومت؛ که بزرگترین شجاعت و اعتراض آن‌هاست. شخصیت‌ها پویا هستند و برای تغییر شرایط تلاش می‌کنند؛ اما مهم‌ترین دلیل برای ایجاد انگیزه و تلاش کردن در سه رمان عشق است. عشق انتخاب آزادانه دو فرد است و شجاعت حاصل از آن در جهانی که هر آزادی و انتخابی ممنوع است خطر بزرگی محسوب می‌شود. حکومت علاقه دو فرد به یکدیگر را سرکوب می‌کند تا جامعه در سکون قوانین و روزمرگی‌ها باقی بماند و تحولی صورت نگیرد. عشق جسارت و امید را زنده می‌کند. قهرمانان سه رمان به دلیل علاقه‌ای که به شخص دیگری پیدا می‌کنند جسارت انجام کارهایی را می‌یابند که تا قبل از آن برایشان ناممکن بود. قهرمان کریستوفر فرانک به دلیل نوشتن خاطرات و عشق ورزیدن به میرا به مرکز اصلاح فرستاده می‌شود؛ اما در نهایت ماسک را از صورت خود جدا می‌کند و توسط سربازان حکومت کشته می‌شود. با اینکه در پایان داستان شخصیت اصلی و میرا هر دو می‌میرند؛ اما حرکت جسورانه آن‌ها در مقابل حکومت، امید را منتقل می‌کند. اُفرد در سرگذشت ندیمه از زمانی که به «نیک» علاقه پیدا می‌کند جسارت بیشتری می‌یابد و در پایان داستان این‌طور به نظر می‌رسد که او رها شده‌است. در ۱۹۸۴ هم؛ عشق دلیل تحول و شجاعت «وینستون» است؛ اما در پایان داستان او بعد از تحمل شکنجه‌های بسیار تغییر می‌کند و با قدرت حاکم همراه می‌شود. اورول در کتابش با شکست شخصیت اصلی و

فضای بسیار ترسناک شکنجه‌ها چنان دلهره‌ای به مخاطب منتقل می‌کند که او را از سکون و تلاش نکردن می‌ترساند. او می‌فهمد که اگر تلاشی برای تغییر شرایط نکند یا جلوی تصمیم‌های سیاسی و معضلات اجتماعی گرفته نشود شاید به روزی برسیم که دیگر نتوان کاری انجام داد و مجبور به تسلیم شدن در برابر شرایط شویم. آثار فارسی به اندازه نمونه‌های خارجی خواننده را به تحول و تلاش ترغیب نمی‌کنند. انگیزه تلاش برای تغییر شرایط و رهایی نه با اتفاقی مانند علاقه شخصیت اصلی به دیگری و نه با دلهره‌ای مشابه فضای ۱۹۸۴ در مخاطب ایجاد نمی‌شود. علاوه بر این در نمونه‌های فارسی معضلی که نویسنده را نگران کرده است به اندازه آثار خارجی مشخص نیست. در جزیره‌ای برای تباعد کاغذپاره‌ها داستان‌ها در فضایی سیاه، بدون اختیار و خالی از عواطف انسانی اتفاق می‌افتند. شخصیت‌ها تلاشی برای تغییر شرایط نمی‌کنند، تحولی وجود ندارد و عشق که تنها در یک داستان به آن اشاره شده؛ بخشی از زندگی روزمره است و جسارت و شجاعتی به همراه ندارد. خواننده هشدار نویسنده را حس می‌کند؛ اما دلیل آن را به درستی نمی‌فهمد و برای تلاش و تغییر شرایط انگیزه‌ای پیدا نمی‌کند. در خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده هم، عشق دلیلی برای تحول نیست؛ شخصیت‌های داستان تصمیم به مبارزه با سیستم می‌گیرند ولی شکست می‌خورند. تحولی صورت نمی‌گیرد، عشق موضوع مهمی نیست و آنچه در پایان داستان می‌بینیم تلاشی بیهوده است که به نتیجه‌ای نمی‌رسد. خواننده امیدی مشابه میرا و ترسی به اندازه ۱۹۸۴ را حس نمی‌کند. سیستم که تمثیلی از حکومت حاکم است مانند حکومت اوشنیا آنقدر قدرتمند شده است که دیگر نمی‌توان با آن مبارزه کرد. تفاوت این دو نوشته با هم ترسی است که کتاب اورول به مخاطب منتقل می‌کند و نوشته محمد زارعی از انتقال آن ناتوان است. خواننده شرایط زندگی وینستون و قوانین حکومت را به خوبی می‌داند و این فضا آنقدر لمس‌شدنی است که او را به اندازه شخصیت اصلی می‌ترساند؛ ولی خواننده خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده سیستم را به درستی نمی‌شناسد و توضیح کاملی از آن در کتاب نمی‌خواند؛ بنابراین خطر سیستم را به اندازه خطر «برادر بزرگ» نمی‌فهمد. ترس در این کتاب به عنوان ویژگی دیستوپیایی وجود دارد؛ اما به اندازه نمونه‌های خارجی تاثیرگذار نیست. خواننده پس از خواندن کتاب، هشدار نویسنده را به درستی نمی‌فهمد و انگیزه‌ای برای تلاش پیدا نمی‌کند؛ زیرا نگرانی نویسنده به قدر کافی برای او شفاف و لمس‌شدنی نیست. کاج‌زدگی نسبت به دو کتاب دیگر بیشتر به این هدف می‌رسد. عشق دلیل حرکت و تحول

است. «ماه‌ور» پس از سال‌ها به خاطر علاقه خود به «باران» به شهر قدیمی می‌رود و افرادی که به خاطر مبارزه با حکومت دما به شهر قدیمی گریخته‌اند به رهایی می‌رسند. امید در این کتاب مشابه سرگذشت ندیمه است اما تاثیرگذاری آن به اندازه این کتاب نیست؛ بازهم به این دلیل که به جزئیات به درستی پرداخته نشده است. همانطور که گفته شد کاظمی و اتوود به عنوان نویسندگان زن، امید بیشتری به بهبود شرایط دارند. قهرمانان آن‌ها رستگار می‌شوند و عشق حتی در شرایط افول معنویت و ارزش‌های انسانی باز هم راه رهایی است. تلاش شخصیت‌های داستان، امیدی که در نوشته جریان دارد و همزادپنداری بهتر خواننده با این کتاب باعث شده است نسبت به دو نمونه دیگر بیشتر به هدف هشدار به مخاطب و ایجاد انگیزه برای تلاش برسد.

۶. نتیجه‌گیری

دست‌وپای داستان‌های ایرانی با نمونه‌های خارجی متفاوت است. هر نویسنده براساس معضلی که او را نگران کرده است و شرایط فرهنگی و اجتماعی کشور خود بر موضوعات خاصی تأکید می‌کند. تفاوت اصلی نمونه‌های ایرانی و خارجی در انتقال این دغدغه‌هاست. فضاسازی و شخصیت‌پردازی خوب آثار خارجی خواننده را با آن‌ها همراه می‌کند. نویسندگان این آثار جهان تخیلی داستان را آنقدر باورپذیر توصیف کرده‌اند که مخاطب با خواندن جزئیات، با قصه همراه می‌شود؛ ارتباط بین دنیای خیالی داستان و اتفاقات جهان معاصر خود را می‌فهمد و احساسات و نگرانی‌های شخصیت‌های داستان را درک می‌کند. ترس از آینده‌ای مشابه داستان، خواننده را به تفکر وامی‌دارد. در این نمونه‌ها عشق موضوع مهمی است که امید و تلاش را به همراه می‌آورد و به قهرمان قصه شجاعت و جسارت می‌دهد؛ اما در نمونه‌های ایرانی شرایط بد و فضای خفقان‌آور جامعه به خوبی نمونه‌های خارجی توصیف نشده است. خواننده نمی‌تواند همزادپنداری عمیقی با شخصیت‌ها داشته باشد و خود را در فضای داستان قرار دهد، جزئیات داستان مشخص نیست و مخاطب به اندازه آثار خارجی، ترس و هشدار را حس نمی‌کند. شهر توصیف شده در آثار فارسی به دلیل نپرداختن به جزئیات، بسیار تخیلی و مبهم است؛ بنابراین خواننده از بودن در چنین شرایطی نمی‌ترسد و آن را از حقیقت زندگی دور می‌داند. مقصود نویسنده ایرانی و معضلی که او را نگران کرده است به اندازه آثار خارجی مشخص نیست؛ خواننده هدف او را به درستی

نمی‌فهمد؛ اینکه نویسنده دقیقاً به چه موضوعی اشاره می‌کند و او باید به کدام بخش از جهان امروزش بیشتر توجه کند خیلی مشخص نیست. اگر نویسنده با هدف تغییری در جامعه این داستان را نوشته است با پرداختن به جزئیات و پاسخ ندادن به سوال های ذهنی خواننده به این هدف نمی‌رسد؛ ترس به خوبی منتقل نمی‌شود و تاثیری مشابه نمونه‌های خارجی ندارد. افزون بر این در سه کتاب بررسی شده ایرانی یا عشق وجود ندارد یا به اندازه نمونه‌های خارجی تاثیرگذار نیست، عشق نه دلیل تحول و تلاش شخصیت‌های قصه است و نه شجاعت و جسارتی به همراه دارد.

داستان‌های خارجی

عنوان کتاب	ویژگی پادآرمان شهری	تحلیل داستان
۱۹۸۴	ایجاد ترس - گمشدگی هویت - سلب آزادی و اختیار - انکار فردیت - دروغ و فریب	زمان و مکان کاملاً مشخص است و همه جزئیات بیان می‌شود. فضای خیالی داستان باورپذیر است. عشق دلیل جسارت و تحول است. خواننده از گرفتار شدن در جهانی مشابه جهان داستان می‌ترسد و برای تحول و تلاش انگیزه پیدا می‌کند. خواننده هشدار نویسنده را می‌فهمد.
سرگذشت ندیمه	ایجاد ترس - گمشدگی هویت - سلب آزادی و اختیار - انکار فردیت - دروغ و فریب	همه جزئیات بیان می‌شود و خواننده با آنکه می‌داند داستان تخیلی است؛ دیستوپای داستان را با جزئیات در ذهنش مجسم می‌کند؛ بنابراین می‌تواند آن را باور کند. عشق دلیل تحول و راه رهایی است. امید برای تغییر و تلاش به خواننده

		منتقل می‌شود. خواننده هشدار نویسنده را می‌فهمد.
میرا	ایجاد ترس - گمشدگی هویت - سلب آزادی و اختیار - انکار فردیت - دروغ و فریب	زمان مشخص نیست؛ اما جغرافیای مکان داستان و همه جزئیات بیان می‌شود و جامعه خیالی آن باورپذیر است. عشق دلیل جسارت و تحول است. امید برای تغییر و تلاش به خواننده منتقل می‌شود. خواننده هشدار نویسنده را می‌فهمد.

داستان‌های ایرانی

عنوان کتاب	ویژگی پادآرمان‌شهری	تحلیل داستان
جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها	ایجاد ترس - گمشدگی هویت - سلب آزادی و اختیار - فریب و دروغ	فضای ترسیم‌شده بسیار تخیلی و دور از واقعیت است. داستان‌ها در فضایی سیاه، بدون اختیار و خالی از عواطف انسانی اتفاق می‌افتد. امید و تحول وجود ندارد. عشق پررنگ نیست. عشق دلیل جسارت و تحول نیست. خواننده هشدار نویسنده را حس می‌کند اما دلیل آن را به درستی

نمی‌فهمد و برای تلاش و تغییر شرایط انگیزه‌ای پیدا نمی‌کند.		
سیستم که نقش قدرت حاکم را دارد آنقدر تخیلی است که خواننده با شخصیت‌های داستان همزادپنداری نمی‌کند. عشق پررنگ و دلیل تحول نیست. امیدی مشابه نوشته‌های خارجی وجود ندارد. خواننده پس از خواندن کتاب هشدار نویسنده را به درستی نمی‌فهمد و انگیزه ای برای تلاش پیدا نمی‌کند.	ایجاد ترس- سلب آزادی و اختیار- دروغ و فریب	خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده
فضای داستان تخیلی و باورپذیر است. فضاسازی به نمونه‌های خارجی نزدیک است. جزئیات کمتر از نمونه‌های خارجی بیان می‌شود. امید و انگیزه تحول وجود دارد. عشق دلیل جسارت و تحول است. همزاد پنداری بیشتر خواننده با این کتاب باعث شده است نسبت به دو نمونه دیگر بیشتر به هدف هشدار به مخاطب و ایجاد انگیزه برای تلاش برسد.	ایجاد ترس- گمشدگی هویت- سلب آزادی و اختیار- انکار فردیت- دروغ و فریب	کاج‌زدگی

منابع

۱. اورجی، سارا و همکاران. ۱۳۹۷. مؤلفه‌های دیستوپایی در دو رمان ملکوت و فرانکشتاین فی بغداد با تکیه بر شخصیت دکتر حاتم و الشسمه. مجموعه مقاله‌های نخستین همایش ملی تحقیقات ادبی دانشگاه علامه طباطبائی. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
۲. اسدی، شهام. ۱۳۹۶. از اتوپیا تا دیستوپیا: نقدی بر درام سیاسی-اجتماعی نظامات توتالیتری، دو ماهنامه پژوهش در هنر و علوم انسانی. (۳): ۱۳۵-۱۶۰.
۳. اتوود، مارگارت. ۱۳۸۲. سرگذشت ندیمه. چاپ اول. تهران: ققنوس. ۴۶۳ص. (ترجمه سهیل سمی).
۴. اورول، جورج. ۱۳۹۱. ۱۹۸۴. چاپ چهاردهم. تهران: نیلوفر. ۳۱۴ص. (ترجمه صالح حسینی).
۵. پالیزبان، مریم. ۱۳۹۷. ویرانه‌های آرمانی. مجله مروارید. (۱۲): ۶۲-۶۶.
۶. تیموری، مجید. ۱۳۹۵. جزیره‌ای برای تبعید کاغذپاره‌ها. چاپ چهارم. تهران: چشمه. ۷۲ص.
۷. جعفری، سمانه و همکاران. ۱۳۹۸. نگاهی به دیستوپیا و نمود آن در ادبیات فارسی. چهارمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات زبان، ادبیات، فرهنگ و تاریخ. تفلیس: دانشگاه جورجیا.
۸. حریری، خلیل و همکاران. ۱۳۹۱. بررسی و مقایسه آرمانشهر سهراب سپهری و پادآرمانشهر طاهره صفارزاده. عرفانیات در ادب فارسی (ادب و عرفان). (۱۱): ۱۹۰-۲۰۵.
۹. حق‌لسان، مسعود و همکاران. ۱۳۹۶. بررسی آرمانشهر و پادآرمانشهر از دیدگاه سینمای معاصر ایران. مجموعه مقاله‌های پنجمین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری. تهران.
۱۰. حیدریان‌شهری، احمدرضا و همکاران. ۱۳۹۱. نشانه‌هایی از ویرانشهر در شعر خلیل حاوی. فصلنامه علمی-پژوهشی نقد ادب عربی. (۳): ۸۸-۱۱۴.
۱۱. داد، سیما. ۱۳۸۵. فرهنگ اصطلاحات ادبی. چاپ سوم. تهران: مروارید. ۵۹۴ص.
۱۲. راغب، محمد. ۱۴۰۱. زایش روایت؛ زدایش پادآرمان‌شهر/ زیستن با (پاد) آرمان‌شهر آخرین انار دنیا (۲۰۰۲) و وقت تقصیر (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی هنر و ادبیات. (۱۴): ۱۷۱-۱۹۹.
۱۳. زارعی، محمد. ۱۳۹۸. خدایان شهری و اشباح پرسه‌زننده. چاپ دوم. تهران: چشمه. ۲۱۸ص.
۱۴. سبحانی‌جو، حیاتعلی. ۱۳۸۳. هویت و بحران هویت. علوم تربیتی. (۳۰۱): ۳۸-۴۹.

۱۵. سلطانی، فاطمه و همکاران. ۱۴۰۱. بررسی مؤلفه‌های پلید شهری در داستان‌های مدرن موندنی‌پور. پژوهش‌نامه مکتب‌های ادبی. (۱۸): ۲۹-۵۲.
۱۶. فرانک، کریستوفر. ۱۳۸۵. میرا. چاپ پنجم. تهران: بازتاب‌نگار. ۹۲ ص. (ترجمه لیلی گلستان).
۱۷. قائمی، فرزاد. ۱۳۸۶. ادبیات پلید شهری و داستان معاصر فارسی. فصلنامه تخصصی ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد. (۱۳): ۱۲۲-۱۳۴.
۱۸. کاظمی، ضحی. ۱۳۹۳. کاج‌زدگی. چاپ اول. تهران: چشمه. ۱۷۵ ص.
۱۹. میرصادقی، جمال و دیگران (۱۳۷۷). واژه‌نامه هنر داستان‌نویسی. چاپ اول. تهران: مهناز. ۴۰۰ ص.

۲۰. Akman, K. ۲۰۱۵. Distopian Furcations in Modern Literature. Revista română de sociologie. ۱-۲: ۷۳-۹۹.

۲۱. Babaee, R. ۲۰۱۵. Critical Review on the Idea of Dystopia. Review of European Studies. ۱۱: ۶۴-۷۶.

۲۲. Gerhard, J. ۲۰۱۲. Control and Resistance in the Dystopian Novel: A Comparative analysis. MA Thesis, Art, California State University, Chico.

References

۱. Akman, K. ۲۰۱۵. Distopian Furcations in Modern Literature. Revista română de sociologie. ۱-۲: ۷۳-۹۹.

۲. Asadi, Sh. ۲۰۱۷. From Utopia to Dystopia: A Critique of the Socio-Political Drama of Totalitarian Systems. Journal of Research in Arts and Humanities. ۳: ۱۳۵-۱۶۰.

۳. Babaee, R. ۲۰۱۵. Critical Review on the Idea of Dystopia. Review of European Studies. ۱۱: ۶۴-۷۶.

۴. Dad, S. ۲۰۰۶. Dictionary of Literary Terms. Tehran. Morvarid. Third Edition, ۵۹۴p.

۵. Golestan, L. And Frank, Ch. ۲۰۰۶. Mortelle. Tehran. Baztabnegar. fifth edition. ۹۲pp. (translated in persian).

۶. Gerhard, J. ۲۰۱۲. Control and Resistance in the Dystopian Novel: A Comparative analysis. MA Thesis, Art, California State University, Chico.

۷. Hariri, Kh., and Ziyaialishah, M. ۲۰۱۲. A study and comparison of the utopia of Sohrab Sepehri and the Dystopia of Tahereh Saffarzadeh. Mysticism in Persian Literature (Literature and Mysticism). ۱۱: ۱۹۰-۲۰۵.

۸. Haghlesan, M., and Abaszade, Z. ۲۰۱۷. A Study of Utopia and Dystopia from the Perspective of Contemporary Iranian Cinema. Proceedings of the 5th International Congress of Civil Engineering, Architecture and Urban Development, Tehran.
۹. Heidarian Shahri, A., and Sedighi, K. ۲۰۱۲. Signs of destruction in Khalil Hawi's poem. Scientific-Research Quarterly of Critique of Arabic Literature. ۳:۸۸-۱۱۴.
۱۰. Hosseini, S. And Orwell, G. ۲۰۱۲. 1984. Tehran. Niloufar press. fourteenth edition. ۳۱۴pp. (Translated in persian).
۱۱. Jafari, S., and Niyazmand, M. ۲۰۱۹. A Look at Dystopia and Its Manifestation in Persian Literature. Fourth International Conference on the Study of Language, Literature, Culture and History, University of Georgia, Tbilisi.
۱۲. Kazemi, Z. ۲۰۱۴. Kajzadegi. Tehran. Cheshmeh. first edition, ۱۷۵p.
۱۳. Mirsadeghi, J., and others. ۱۹۹۸. The Fiction Dictionary. Tehran. Mahnaz press. First Edition, ۴۰۰p.
۱۴. Uraji, S., And Rajabi, F., And Hoseini, A. ۲۰۱۸. Dystopian components in two novels, Malakoot and Frankeshtain in Baghdad, based on the character of Dr. Hatem and Al-Shasmeh, Proceedings of the First National Conference on Literary Research, Allameh Tabatabai University, Tehran.
۱۵. Palizban, M. ۲۰۱۸. Ideal Ruins. Journal of Morvarid. ۱۲:۶۲-۶۶.
۱۶. Qaemi, F. ۲۰۰۷. Dystopian literature and Contemporary Persian story. Journal of Persian Literature, Islamic Azad University of Mashhad. ۱۳:۱۲۲-۱۳۴.
۱۷. Ragheb, M. ۲۰۲۲. Birth of narration Eliminating Anti-Utopia/Living with (Anti)Utopia The last pomegranate of the world and the time of guilt. Sociology of art and literature. ۱۴:۱۷۱-۱۹۹.
۱۸. Sobhanijoo, H. ۲۰۰۴. Identity and identity crisis. educational sciences. ۳۰.۱:۳۸-۴۹.
۱۹. Soltani, F., and Khodadadi, N. ۲۰۲۲. Investigating dystopian components in the modern stories of Mandnipur. Research paper of literary schools. ۱۸:۲۹-۵۲.
۲۰. Somi, S., And Atwood, M. ۲۰۰۳. The Handmaid's Tale. Tehran. qoqnoos press. first edition. ۴۳۶pp. (translated in persian).
۲۱. Teymouri, M. ۲۰۱۶. jazireyi baraye tabeede kaghaz pareha. Tehran. Cheshmeh press. Fourth Edition, ۷۲p.

۲۲. Zarei, M. ۲۰۱۹. khodayane shahri va ashbahe parse zanande. Tehran. Cheshmeh press. Second Edition, ۲۱۸p.